

Udeskole og historieundervisning

Bacheloropgave, Universet College Lillebaelt, Skårup Seminarium

01-04-2009

Lavet af Claus L. Olesen, Hold nr. 25.2, Studienummer 215 05 125

Vejledere Susanne Eskildsen og Henrik Møller

Anslag med mellemrum 59.415

Indholdfortegnelse

Indholdfortegnelse	1
Baggrund:	3
Problemformulering:	4
Metode	5
Begrebsafklaring:.....	5
Udeskolens anvendelse.....	6
Undervisningsmiljøet	7
Hvorfor bruge udeskolekonceptet i historieundervisningen?	10
Hvad kan udeskolekonceptet tilføre historieundervisningen?.....	15
Ertebølleperioden.....	19
Et anderledes landskab	20
Køkkenmøddingerne	20
Ertebøllefolkets redskaber	21
Hvad skal man som lærer være opmærksom på når et undervisningsforløb bygges op?.....	22
Hvordan kan man lave et undervisningsforløb om Ertebøllekulturen?.....	25
Lærerrollen	28
Konklusion	30
Perspektiver	31
Litteraturliste	33
Tidskrifter	34
Hjemmesider.....	34
Forelæsninger / Undervisning	34

Baggrund:

En brombærtorn stak
Det gjorde vildt meget ondt
Der skal plaster på

Dette lille Haikudigt har fået en ganske særlig betydning for mig.

I forbindelse med et kursus skulle jeg undervise en 6. klasse i dansk ude i skoven. Vi flyttede ganske enkelt klasseværelset ud. Opgaven til eleverne var at skrive Haiku digte. De måtte selv bestemme hvor i skoven de opholdt sig.

Den ene af drengene fortrak ind i det tætteste brombærkrat han kunne finde. Efter et stykke tid gik jeg ind til ham, og spurgte hvordan det gik, og om han havde fået skrevet noget. ”Nej” det havde han ikke. Han mente det var svært. Imens sad han og pillede en stor brombærtorn ud af sin ene sok. ”Se nu der” sagde jeg til ham ”der har du en begyndelse til et digt”. Inden længe havde vi sammen lavet et Haiku digt.

Da jeg kaldte eleverne sammen, spurgte jeg drengen, om han havde fået skrevet sit digt ned. ”Nej” svarede han. Læreren trak mig til side, og sagde at han hverken kunne læse eller skrive. Så spurgte jeg drengen om han havde en mobiltelefon med optager. Det havde han og vi optog hans digt. Så han også havde et produkt med, når de kom tilbage til klasseværelset.

Vi havde besluttet at afslutte vores forløb med en fælles fremlæggelse, af det eleverne havde lavet i de forskellige værksteder. Da de fleste af eleverne havde fremlagt deres digt, tegning eller lille historie, kom knægten hen og prikkede mig på skulderen, og spurgte om han måtte få det jeg havde skrevet ned. Og så rejste han sig op, og læste sit digt op for os alle sammen. Det var en fantastisk oplevelse.

Jeg er flere gange i mine praktikker stødt på børn, som har haft svært ved flere ting i skolen. Deres problemer kan have flere årsager. Jeg tror mange af disse børn vil kunne have gavn af

at blive undervist ude. Selvom min oplevelse med Haikudigtet tager udgangspunkt i danskfaget, ser jeg paralleller, da *"historiefaget har det indbyggede grundvilkår, at det er et læsetungt fag."*¹ Set i det lys tror jeg at de samme elever, som har det svært i dansk, også vil opleve historiefaget som svært og kedeligt. Derfor vil jeg med denne opgave undersøge, hvordan jeg som historielærer kan bruge udeskolekonceptet til at anskueliggøre historieundervisningen på en spændende og levende måde.

Min interesse for historie og historieundervisning blev vakt, da jeg gik i 2. Klasse, gennem en matematiklærer, som var meget historie interesseret. Det var ikke unormalt at han brugte en fri eftermiddag, på at gå opdagelse efter køkkenmøddingerne langs Kysing Fjord i det Østjyske. Han fyldte ganske enkelt sin grønne VW boble med unger, og så tog vi på ekspedition. Det var fantastisk at opleve det engagement han lagde for dagen. Her blev Grundtvigs ord om at "først oplive, siden oplyse" omsat i praksis. Det tændte en brændende lidenskab hos mig, og siden har Danmarks oldtid og især Ertebølletiden fascineret og interesseret mig.

Problemformulering:

Hvordan kan jeg som historielærer gennem udeskolekonceptet gøre stoffet nærværende og levende således, at eleverne får en god forståelse for Ertebøllekulturen?

Figur 1 Elever arbejder med flint

¹ Thomas Binderup, Historiebevidsthed i det moderne, s. 10, Kvan, 2007

Metode

I denne opgave vil jeg primært arbejde med litteraturstudier, samt brug af internettet, hvor især www.udeskole.dk og www.skoveniskolen.dk er brugt. Jeg har desværre ikke haft mulighed for at få historieundervisning i mine praktikker. Derfor har jeg lavet en aftale med min sidste praktikskole om at planlægge og gennemføre et udeskoleforløb, hvor vi skal arbejde med Ertebøllekulturen. Undervisningen vil blive gennemført i januar og februar 2009. Derudover har jeg flere gange i mit arbejde som naturvejleder undervist i Jægerstenalderen generelt. I forbindelse med min uddannelse til Naturvejleder har jeg deltaget i et ugekursus, hvor udeskole var et af temaerne, og jeg har i foråret 2009 deltaget i et udeskolekursus på Skårup Seminarium. Jeg har ligeledes deltaget i ”Nordisk / Baltisk Udeskoleseminar” i januar 2008 og konferencen ”Ud med de frie skoler” i september 2008. Jeg har i denne opgave valgt at beskrive fordelene ved det udeskole kan, og ikke beskæftige mig svaghederne.

Begrebsafklaring:

Hvad forstår man ved udeskole? I foråret 2008 vedtog UdeskoleNet² følgende definition på udeskole: ”Udeskole er pædagogiske arbejdsformer, hvor undervisningen regelmæssigt foregår udenfor skolens mure”³. Det er den definition jeg vil bruge i denne opgave.

Den ligger meget op af den oprindelige definition, som kom fra Norge. Den blev af Arne N. Jordets formuleret således: ”Uteskole er en arbeidsmåte hvor man flytter dele av skolehverdagen ut i nærmiljøet. Uteskole innebærer dermed regelmessig aktivitet utenfor klasserommet. Arbeidsmåten gir elevene anledning til å ta alle sanserne i bruk slik at de får personlige og konkrete erfaringer i møte med virkeligheten. Arbeidsmåten gir rom for faglige aktiviteter, spontan utfoldelse og lek, nysgjerrig søken, fantasi, opplevelse og sosialt samvær. Uteskole handler om å aktivisere alle skolefagene i en integrert undervisning hvor ute- og inneaktiviteter har nær sammenheng, idet elevene lærer om virkeligheten ; dvs. Om naturen i naturen, om samfunnet i samfunnet og om nærmiljøet i nærmiljøet.”⁴

² UdeskoleNet er et nettverk af lærere, pædagoger, naturformidlere, forskere o.a. som interesserer sig professionelt for udeskole. (www.udeskole.dk)

³ UdeskoleNet Danmark, Udeskole i Danmark – en definition, www.udeskole.dk

⁴ Arne N. Jordet, Nærmiljøet som klasserom, s. 25, Cappelen Akademisk Forlag, 5. oplag 2005

Den danske version er både kort og præcis, men samtidig så åben at den giver mulighed for mange former for arbejde uden for skolens mure, og derfor mener jeg den er anvendelig. Det er en vigtig pointe med udeskole at det ikke kun foregår i naturen, men byens rum kan lige såvel inddrages, hvad enten man arbejder i dansk, matematik eller historie.

Udeskolens anvendelse

I Norge er udeskole en integreret del af mange skolers dagligdag og i Estland er det tæt på 100 % af folkeskolerne der har udeskoleundervisning.⁵ *Udeskole som undervisningsform vinder stadig større indpas i den danske skolehverdag.*⁶ Det er noget som glæder mig, da jeg med de oplevelser, jeg har haft med udeskole kan se en række gevinster. Ikke mindst for de drenge som har svært ved at sidde stille, og derfor kan have det svært i stoleskolen. *"Hvis man får lov til at udvikle sine styrkesider, får man selvtillid, gå-på-mod og nysgerrighed, som kan åbne ny sider af livet og kulturen for en"*⁷

Det kan udeskole efter min overbevisning bidrage til, fordi eleverne får oplevelsen af et andet rum, der er anderledes end stoleskolens indelukkede og firkantede rammer. Det vil give dem muligheden for at "glemme" eventuelle nederlag de har fået med den traditionelle stoleskole. Derfor ser jeg det som et godt pædagogisk redskab. Der findes en del elever som drengen i min indledning, som gennem små sejre kan få en bedre skolegang. De kan gennem udeskolekonceptet få mulighed for at dyrke nogle af deres styrke sider, og der igennem få positive skoleoplevelser. Deres kammerater vil også få en anden oplevelse af elever som blomstrer op og viser deres styrkesider. *"Ifølge elevudsagn har "frikvarterer" på skovdagene medført en udvidelse af nye legerelationer for 2/3 af"*⁸ eleverne i det danske udeskoleforskningsprojekt på Rødkilde Skole.

⁵ Mik Sarv, biolog, Forelæsning om: "Udeskole i Estland", Nordisk Baltisk konference om udeskole, januar 2008

⁶ Karen Barfod, Lektor på Nørre Nissum Seminarium, Hvad skal den voksne kunne?, www.udeskole.dk

⁷ Howard Gardner, De mange intelligensers pædagogik, s. 9, Gyldendals Bogklubber, 1. bogklubudgave, 1. oplag, 2004

⁸ Karen Barfod, m.fl., (red), Sundere, klogere og glidere børn, s. 45, VIA University College og Skoven i Skolen, 2008

Undervisningsmiljøet

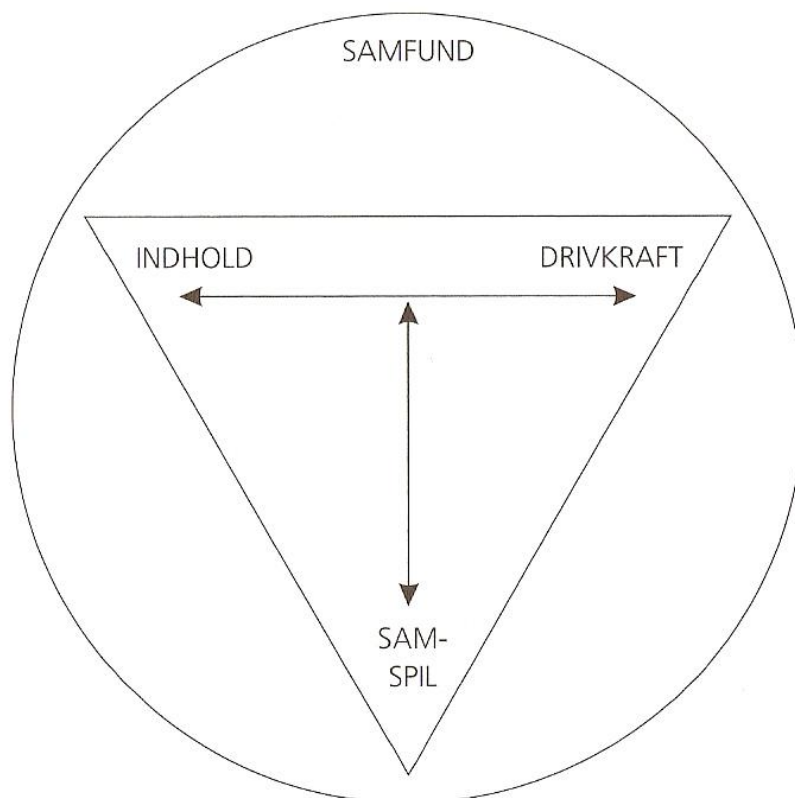
En af de helt afgørende forskelle på udeskole og stoleskole er pladsen. Eleverne har et fysisk større rum omkring sig. Det gør at der opstår færre konflikter, og der opstår nye sociale relationer mellem eleverne. Det er ikke nødvendigvis de samme elever der arbejder sammen i udeskolen og stoleskolen. Tværtimod viser forskning at det ofte er andre relationer eleverne har.⁹ Illeris påpeger at læring har *”tre dimensioner, nemlig hhv. den indholdsmæssige og den drivkraft-mæssige dimension, der drejer som om den individuelle tilegnelsesproces, og den samspilsmæssige dimension, der drejer sig om de sociale og samfundsmæssige side af læringen.”*¹⁰ Det viser vigtigheden af at vi har så mange relationer som muligt, fordi vi kan lære noget af alle vores berøringsflader, i skolen såvel som samfundet som helhed.

Figur 2 Eleverne lærer af hinanden i udeskole

⁹ Erik Mygind, Forelæsning ved Nordisk / Baltisk udeskoleseminar; Brandbjerg Højskole, 24. januar 2008

¹⁰ Knud Illeris, Læring, s. 38, Roskilde Universitetsforlag, 2. Reviderede udgave, 2. Oplag, 2007

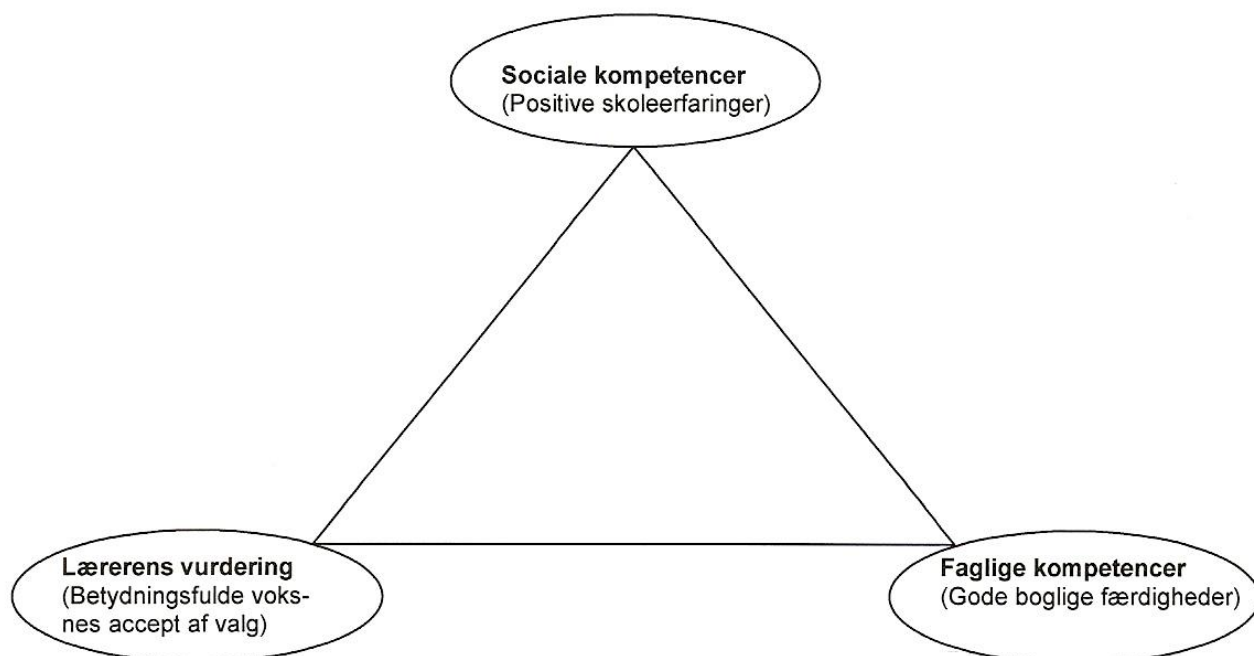
Illeris har lavet en læringstre-
kant, hvor han beskriver det han
kaldet læringens tre dimensio-
ner. Han ser læring som et sam-
spil mellem stoffets indhold og
elevens personlige drivkraft.
Trekanten er så blevet er blevet
indrammet af en cirkel, fordi
læring efter Illeris' opfattelse
altid foregår rammerne af en
ydre samfundsmæssig kontekst,
der har afgørende betydning for
mulighederne for læring.

Figur 3 Illeris' læringstrekanter

"Selvtillid er afgørende for, at man kan lære."¹¹ Det får man når man både føler sig accepteret, og føler at man kan klare de opgaver der stilles i undervisningen. Her kommer den sociale trivsels trekant ind i billedet. Man skal have lov til at udvikle sine styrkesider, og hvis de ikke kan findes i klasseværelset, må vi forsøge at finde dem andre steder. "Folkeskolen skal udvikle arbejdsmetoder og skabe rammer for oplevelse, fordybelse og virkelyst, så eleverne udvikler erkendelse og fantasi og får tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle."¹² En af de arbejdsmetoder kan være udeskolekonceptet. Jeg har på den baggrund fremstillet følgende model. Hvor Illeris tager udgangspunkt i læringen, har jeg valgt at tage udgangspunkt i det sociale samspil mellem læreren, eleven og stoffet. Fordi jeg vil påpege at elevernes trivsel i høj grad også har indflydelse på deres muligheder for læring.

¹¹ U. forf., Fælles mål, Faghæfte 24, Elevens alsidige personlige udvikling, s. 27, Undervisningsministeriet, 1. Udgave, 1 oplag, 2003

¹² Folkeskoleloven, Formålsparagraffen stk. 2,

Figur 4 Den sociale trivsels trekant

Modellen er oprindeligt lavet på baggrund af tre punkter som har særlig betydning for at kunne bryde med den negative sociale arv.¹³ Men modellen kan efter min mening også anvendes til at vise tre punkter som har særlig betydning for at kunne trives i en skoleklasse. Jeg har her sat sociale kompetencer = positive skoleerfaringer, fordi hvis man ikke trives socialt i en klasse og f.eks. bliver udsat for mobning, kan det være vanskeligt at få positive skoleerfaringer. Faglige kompetencer har jeg sat = gode boglige færdigheder, men det kunne lige så godt være praktiske færdigheder. I udeskolesammenhæng er det en pointe, at eleverne får nogle vikarie-rende succesoplevelser med stoffet. Lærerens vurdering (af eleven) er sat = betydningsfulde voksnes accept af elevens valg. Det er vigtigt for eleven at føle sig accepteret af læreren og at læreren støtter eleven. Trekanten skal være ligesidet ellers kommer der ubalance i forholdet mellem de enkelte dele. Det er min overbevisning at udeskolekonceptet kan bruges til at styr-

¹³ Charlotte Ringsmose, "Effektive skoler", Uddannelse nr. 8, 2003

ke balanceforholdet for nogle af de elever som ikke trives i stoleskolen. Fordi de oplever sig selv og læreren i nogle anderledes roller end de vante.

Under en samtale med Pædagogisk konsulent Dorthe Wind fra Esbjerg kommune fortalte hun om en dreng som havde store tilpasningsproblemer i sin klasse. Han var larmende og forstyrrede ofte undervisningen for læreren og de andre elever. Han var så stor en belastning for klassen, at det var på tale at flytte ham til en heldagsklasse. Men efter klassen var begyndt at benytte udeskolekonceptet om onsdagen, fik han brugt sin krop så meget, at han kunne trives i stoleskolen ugens fire andre dage.

Det er vigtigt at leve op til folkeskolens formål og fælles mål II i udeskoleundervisningen. *"Udeskole er en skoleform ikke en skovtur."*¹⁴ Det er for mig en meget vigtig pointe. Udeskole må ikke blive til lærerens fridag, der skal arbejdes fagligt ellers vil et hvert forsvar for skoleformen forsvinde. Man kan ikke bruge en undervisningsdag i det fri på ingen ting. Det svarer til 20 % af undervisningstiden, så den må nødvendigvis bruges fagligt. *"If outdoor schooling cannot be justified as promoting academic standards in the school system, it will come to loose its legitimacy."*¹⁵ (Hvis udeskole ikke kan forsvares, som fremme af læring i skolen, så vil den miste værdi.)¹⁶

Hvorfor bruge udeskolekonceptet i historieundervisningen?

På mange måder lever vi i en Disneyverden, hvor mange vender det blinde øje til nogle af verdens barske realiteter. Mange børn synes det er forfærdelig synd, at en rovfugl fanger og æder andre fugle. Den er ond, når den kan finde på sådan noget. Derfor kan det også være svært for dem at acceptere at den fars, de får serveret som frikadeller har været levende engang. Ligesom det kan være svært at forstå, at mennesker rent faktisk har været afhængige af at slå dyr ihjel for at overleve. Man kan vel lidt dramatisk påstå, at havde man ikke gået på jagt dengang, så havde vi ikke levet i dag.

¹⁴ Karen Barfod, Lektor på Nørre Nisum Seminarium, Hvad skal den voksne kunne?, www.udeskole.dk

¹⁵ Karen Barfod, m.fl. Sundere, klogere og gladere børn, s. 38, VIA University College og Skoven i Skolen, 2008

¹⁶ Min oversættelse

Ved at arbejde med Ertebøllekulturens materialer og håndværk får eleverne, forhåbentlig en større forståelse for den kultur som afsluttede næsten 10.000 års jæger- samlerstenalder, og som måske slet ikke var så primitiv en kultur, som vi moderne danskere er tilbøjelige til at tro. Denne forståelse vil kunne resultere i at *"udbygge deres indsigt i menneskers liv og livsvilkår gennem tiderne"*¹⁷ samt *"videreudvikle deres viden om, forståelse af og holdninger til deres egen kultur, andre kulturer samt menneskers samspil med naturen."*¹⁸

*"Læreren må etablere en robust faglig og historiedidaktisk ståsted udenfor læreboken for eleven skal kunne øse mer av historiefagets muligheter for egen vekst og utvikling"*¹⁹ det er med andre ord ikke nok kun at bruge bogen i historieundervisningen, den taler ikke til alle eleverne. *"Så det er på høje tid at komme i gang, med at levedsgøre historien."*²⁰ Derfor tror jeg på at udeskolekonceptet har noget vigtigt at give historiefaget. Det kan nemlig anskueliggøre noget som vi måske har fjernet os langt fra. Selvom *"som krop er vi stadig jægere og samlere."*²¹ Hvilket betyder at vi stadig skal lære med vores sanser, og gøre praktiske erfaringer med det stof vi arbejder med.

Undervisningen kan også perspektiveres til moderne fangersamfund i dag og give en større forståelse og respekt for deres livsvilkår. Især på den nordlige halvkugle er der stadig folk som lever af og med naturen i langt større grad, end vi gør i vores informationssamfund. Derfor kan en undervisning i Ertebøllekulturen også blive eksemplarisk i forhold til de jæger- og fangersamfund som eksisterer i dag.

Mesterlærerprincippet har eksisteret gennem årtusinder. Jeg er overbevist om at Ertebøllekulturen har givet deres viden videre fra generation til generation. Viden om byttedyrene og jagen på dem er formentlig gået videre fra far til søn. Ligesom viden om planterne, svampene og alt det som kvinderne har indsamlet er gået videre fra mor til datter. Vi ved ikke noget om samfundsstrukturen, men vi kan gætte os frem på baggrund af viden om nutidige jæger – sam-

¹⁷ U. forf., Fælles Mål II, Historie, s. 1, print fra historiekonferencen, 22-03-2008

¹⁸ U. forf., Fælles Mål II, Historie, s. 1, print fra historiekonferencen, 22-02-2008

¹⁹ Erik Lund, Historiedidaktikk, s. 16, Universitetsforlaget, 2. udgave, 2006

²⁰ Susanne Eskildsen, Citat fra historieundervisningen på Skårup Seminarium, 28/1 2008,

²¹ Theresa S. S. Schilhab, m. fl., Skolen i skoven, s. 15, Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag, 1. udg., 1. opl., 2007

lerkulturer. Det kan udeskolekonceptet tilføre historiefaget, en form for mesterlære, hvor eleverne gør deres egne erfaringer med stoffet.

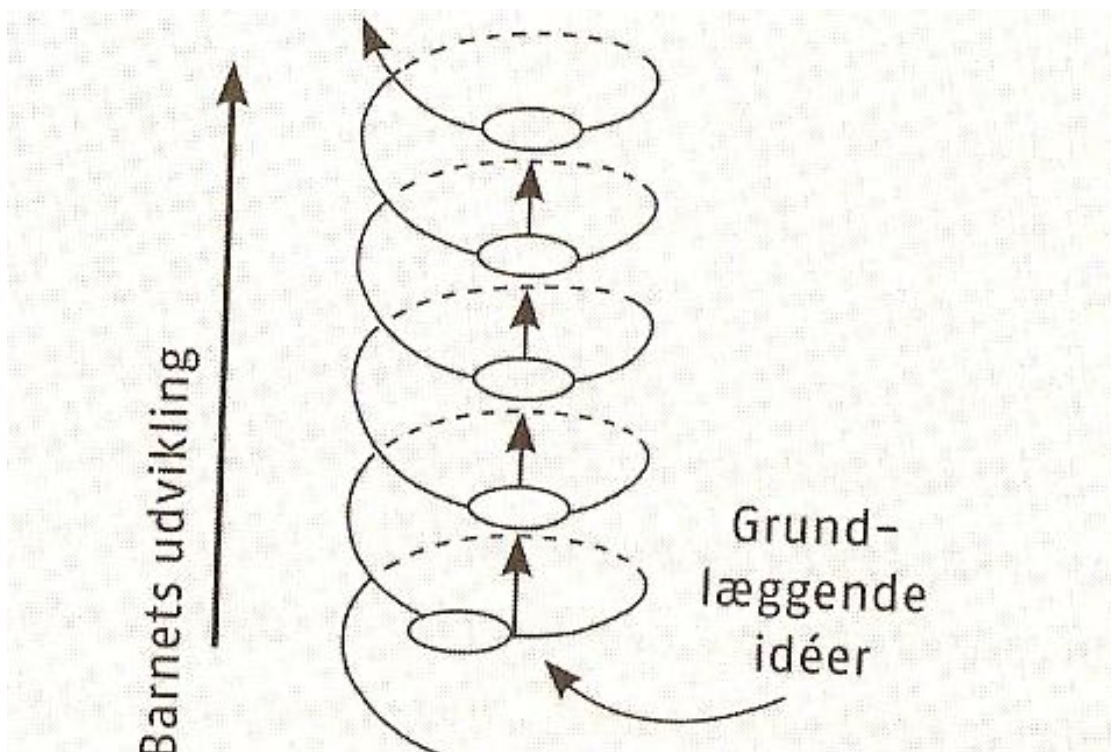
Jeg har selv oplevet, hvordan man kan blive betaget af Ertebøllekulturens udnyttelse af de ressourcer de havde til rådighed. Det er fantastisk at opleve, hvordan f.eks. en kronhjort der udover mad i form af kød, kunne levere *"råmaterialer til eksempelvis økser, fiskespyd, synåle, skindtrøjer, buestrengene – alt sammen nødvendige ting for slægtens overlevelse."*²² Det er også fantastisk at opleve redskabernes effektivitet. En flinteflække skærer ligeså godt som en moderne jernkniv, og man kan fælde træer med hjortetaksøkser. Jeg har flere gange prøvet at forlægge en hjort med en flinteflække. Ligesom jeg har fremstillet hjortetaksøkser og fældet træer med dem. De oplevelser og mange andre lignende gør at jeg finder, jægerstenalderen er en af de mest spændende perioder i vores historie, og det er samtidig en af de længste, hvilket gør den meget varieret både i levevis og fund.

Det er min overbevisning, at man som lærer godt kan fortælle eleverne om Ertebøllekulturen, og de kan også sagtens læse om det i bøger, og de vil også kunne huske noget. Men jeg tror på at hvis de også får lov til arbejde med nogle af de teknikker, som Ertebøllefolket kan have brugt i forbindelse med deres dagligdag, vil der opstå en større forståelse, for den dygtighed de har haft i deres håndværk. Fordi håndværket bliver konkret, vil det være nemmere at forstå og forståelsen vil lagre sig til en læring som eleverne bedre husker. De vil så forhåbentlig opdage at: *"Måske var stenalderfolket ikke så dumme endda, selvom de ikke "bare" opfandt en computer. De havde i hvert tilfælde nogle kompetencer, som vi nutidsmennesker ikke er i besiddelse af."*²³ Når disse praksiserfaringer fra udeskolen bliver sat i spil med den undervisning der foregår i klasseværelset, vil de ikke bare *"få flere sider i tale, men også få dem til at tale sammen."*²⁴

²² Gert Hougaard Rasmussen, På jagt med stenalderjægeren, s. 5, Klematis, 1. oplag, 2005

²³ Theresa, Schilhab, m.fl., Skolen i skoven, s. 82, Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag, 1- udgave, 1. oplag, 2007

²⁴ Theresa, Schilhab, m.fl., Skolen i skoven, s. 74, Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag, 1- udgave, 1. oplag, 2007

Figur 5 Model over Bruners spiral tænkning²⁵

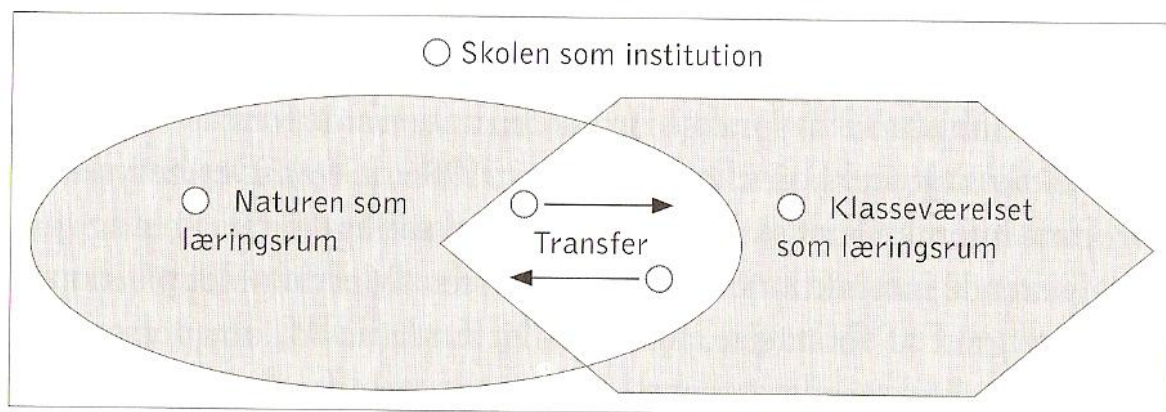
Vekselvirkningen mellem undervisning inde og ude der giver et bredere fundament for at opnå en dybere forståelse af det lærte. Det vil forhåbentligt give eleverne mulighed for at opdage kernen i de emner de arbejder med. Bruner havde den tanke at hvert fag har sin kerne, som eleverne kunne bygge mere viden ovenpå hvis de lærte den. *”learning by discovery, som Bruner forestillede sig metoden, hviler på ideen om at der findes nogle enkle, men grundlæggende ideer i alle fag, og at de kan fremstå i enkle former såvel som i mere komplicerede, teoretiske indramninger. Eleverne skal opdage ”kernen” i problemet, som de så kan udbygge og nuancere nærmere undersøgelser.*²⁶

Vi skal bruge udeskolekonceptet i historieundervisningen bl.a. fordi det giver en vekselvirkning mellem ude og inde, mellem teori og praksis. Vi vil få flere sanser i brug, hvilket vil give mulighed for en bredere oplevelse af faget. *”Utomhusmiljön skiljer sig från inomhusmiljön i*

²⁵ Gunn Imsen, Elevens verden, s. 284, Gyldendal, 1. udgave, 1. oplag, 2006

²⁶ Gunn Imsen, Elevens verden, s. 283, Gyldendal, 1. Udgave, 1. Oplag, 2006

*och med at den erbjuder fler lärmiljöer.*²⁷ Hvis vi tilbyder flere læringsmiljøer bliver historiefaget ikke kun et narrativt læsefag. Så vil flere elever også have mulighed for at få en succesoplevelse i forhold til historiefaget og dets stof. Erfaringer fra Rødkilde projektet viser *”at både fagligt stærke og svage elever arbejder engageret og motiveret med mundtlig og skriftlig dansk, historie og matematik, når der arbejdes med rollespil, digte om skovens årstider, dagbogsnoter i klasseværelset bundet op på selvoplevede forkøb.*²⁸ Eleverne har fået den oplevelse at det ikke kun er de boglige færdigheder som betyder noget for at være en dygtig elev. Det blev *”nemmere at kæmpe og ville lære alt det med ordene og tallene, når det ikke kun er det, der tæller.*²⁹

Figur 1.

Figur 6 Vekselvirkningen mellem inde- og uderummet³⁰

En sidegevinst ved at undervise eleverne i naturen, er at de rører sig meget mere. Faktisk *”var aktivitetsniveauet mere end dobbelt så højt, når der blev undervist i skoven.*³¹ Det viser forsknings resultater fra Rødkilde projektet. Jeg har selv erfaret hvor meget elever kan røre sig på en udeskoledag havde en elev på eget initiativ taget en skridttæller med for at se, hvor mange skridt han gik. Resultatet blev 23.652 skridt. Retfærdigvis, ved jeg ikke, hvor meget

²⁷ Karen Barfod, m.fl. Sundere, klogere og glattere børn, s. 15, VIA University College og Skoven i Skolen, 2008

²⁸ Erik Mygind, (red), Udeundervisning i folkeskolen, s. 54, Museum Tusulanums Forlag, 2005

²⁹ Theresa, Schilhab, m.fl., Skolen i skoven, s. 82, Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag, 1- udgave, 1. Oplag, 2007

³⁰ Erik Mygind, (red), Udeundervisning i folkeskolen, s. 273, Museum Tusulanums Forlag, 2005

³¹ Erik Mygind, (red), Udeundervisning i folkeskolen, s. 91, Museum Tusulanums Forlag, 2005

han bevægede sig på en ”normaldag”, men umiddelbart mener jeg det viser et meget højt aktivitetsniveau, som har en gavnlig effekt på elevernes generelle sundhed, og det er ikke uden betydning i en tid hvor der snakkes om at antallet, af overvægtige danskere er blevet dobbelt så stort en for en kort årrække.

Hvad kan udeskolekonceptet tilføre historieundervisningen?

Traditionelt har der i historiefaget været undervist enten narrativt, hvor læreren har fortalt om den periode eller det emne der skal gennemgås. Eller eleverne har læst en tekst, som så enten er blevet gennemgået på klassen eller bearbejdet gennem en række opgaver. Det er den oplevelse jeg har fra både min egen skoletid, og fra de oplevelser mine børn har med deres historieundervisningen i dag. Som jeg ser det, har der ikke været den store udvikling rent didaktisk. Jeg kunne ønske mig at der blev malet med hele den palet af muligheder, som historiefaget rent faktisk rummer.

Eleverne oplever undervisningsformerne forskelligt, det som nogle vil opleve som fantastisk, vil andre opleve som dræbende kedsommeligt. Derfor er det vigtigt, hvis vi skal gøre historien levende for alle eleverne, at vi laver en afveksling i undervisningen. Den skal indeholde flere forskellige elementer, som indbyrdes supplerer og udfordrer hinanden. Det handler om at lave en undervisning som kan få alle elever på banen, så de synes at historieundervisning er spændende og fedt. Den skal med andre ord være så afvekslende, at de enkelte elementer i undervisningen kan tiltale flest mulige elever. Det er i tråd med Gardners teori om mange intelligenser, hvor det påpeges at vi har forskellige styrkeområder, som skal bringes i spil, hvis eleverne skal have succes med undervisningen.

”Netop vekselvirkningen mellem inde og ude er med til at sikre læring i udeskole. Kjeld Fredens, som er tidligere hjerneforsker, forklarer hvorfor vha en enkel model. Groft fortalt har vi tre forskellige knager for vores hukommelse. Tre huskeknage, som vi hænger det vi lærer op på. Den første knage er vores personlige hukommelse. Her hænger vi vores oplevelser. De er ofte formet som fortællinger med en begyndelse, en midte og en afslutning – og vi skal kun have oplevet noget en gang, for at huske det.

Den anden huskeknage er vores handlingshukommelse. Her gemmer vi kropslig viden og handlinger. Alt det, som det er lettest at lære af et andet menneske og meget svært at læse sig til i en bog. At tænde bål. At slå masker op på en strikkepind. At cykle. Her hænges al mesterlære, alle håndværk, kunst, musik og dans. Alt det vores krop kan lære og bære.

Den tredje huskeknage er vores teoretiske hukommelse. Her gemmer vi alle fakta. Alt det vi kan lære udenad – navne, årstal, byer, floder. Alt det vi kan formidle til hinanden via tegn og symboler, som bogstaver, tal kemiske formler, noder osv. I stoleskolen er den teoretiske hukommelse i højsædet – og den er uundværlig.

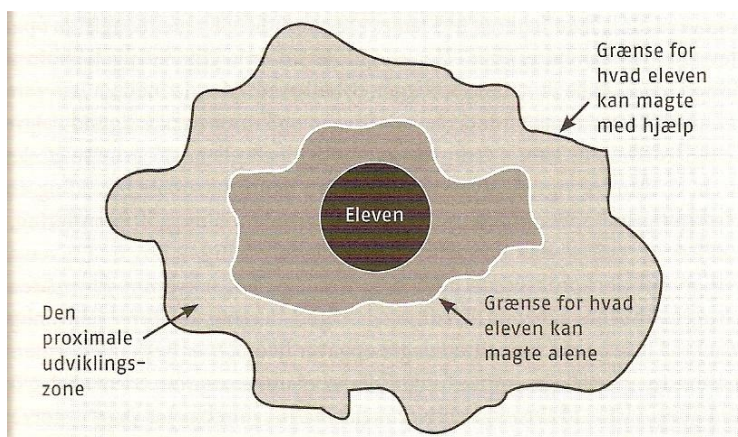
Kjell Fredens pointerer, at hvis man vil undervise børn, så de lærer for livet – altså husker det de lærer og bærer det med sig altid – så skal vi undervise på en måde, så alle tre hukommelsesknager kommer i spil. Det er det udeskolen kan. Her suppleres undervisningen i klasselokalet, hvor bøgerne, symbolerne og den teoretiske hukommelse fylder mest, af uderummet, hvor oplevelser og handlinger dominerer, til en hel læring som børnene husker. Læring for livet.”³²

Historieundervisningen bør efter min mening, være et af de fag som naturligt har sin plads i udeskoleundervisningen. Fordi det åbner mulighed for at eleverne kan arbejde praktisk med emner som de ellers vil have svært ved at arbejde i et almindeligt klasselokale. Enten fordi det sviner for meget eller fordi der ikke er plads nok i klasseværelset. Besøg på museer og oplevelsescentre kan også være en naturlig del af udeskoleundervisningen. Ligesom man kan være opmærksom på arkæologers udgravninger i lokalområdet. Her kan man være heldig at få en aftale om en fremvisning, både af arbejdsmetoder og fund. Jeg har selv oplevet, at museumsfolkene brænder for, det de arbejder med, og meget gerne vil fortælle om det. Eleverne kan på den måde få oplevelser på første hånd og opdage nye spændende vinkler af historiefaget.

Learning by doing står helt centralt i udeskoleskolekonceptet. Eleverne skal have en praktisk erfaring, som ifølge Dewey har to dimensioner en aktiv og en passiv. ”Erfaringens aktive

³² Lars Hansen (red), Ud med de frie skoler, s. 6, Den frie lærerskole, 2008

dimensjon møter vi når vi gjør noe aktivt i omgivelse som for eksempel en handling, å samtale med en person eller gjøre et eksperiment eller et forsøk. Den passive dimensjon innebærer at vi bliver utsatt for konsekvensene av den handling. Den passive dimensjon intrefjer altså som en respons på den aktive."³³ Man kan på den måte sige at refleksion er en forudsætning for at erfaringen kan bundfælde sig og lagres til brugbar læring. Aktiviteten alene giver ingen erfaring, men den kan resultere i en forandring, som gennem refleksion vil danne en erfaring. Erfaringen vil blive til i et samspil med virkelighedens verden, og det grundlag som samfundet og kulturen giver. Erfaringsdannelsen er ligeledes en løbende proces hvor, "hver enkelt erfaring viser tilbage til de forudgående og er forudsætningen for de fremtidige."³⁴

Figur 7 Model over Vygotskys udviklingszoner³⁵

I modsætning til Bruner som tænkte læring som en spiral, tænkte Vygotsky i udviklingszoner. Han formulerede begrebet "Den proximale udviklingszone" eller "nærmeste udviklingszone" (NUZ) . Han beskrev det som grænsen mellem, hvad eleven kan klare alene og, hvad eleven kan klare med hjælp og støtte. "Forskellen mellem disse to "niveauer" kaldes den proksimale udviklingszone eller den nærmeste udviklingszone. Den pædagogiske udfordring ligger i at udnytte udviklingszonen ved at stimulere barnet til at arbejde aktivt sammen med andre, og at hjælpe og støtte barnet på dets vakkende vej mod at klare opgaven på egen hånd."³⁶ Illeris

³³ Arne N. Jordet, Nærmiljøet som klasserom, (Doktor disputats), s. 67, Universitet i Oslo, 2007

³⁴ Niels Reinsholm (red), Pædagogiske grundfortællinger, s. 111, KvaN, 2. udgave, 3. oplag 2005

³⁵ Gunn Imsen, Elevens verden, s. 224, Gyldendal, 1. udgave, 1. oplag, 2006

³⁶ Gunn Imsen, Elevens verden, s. 225, Gyldendal, 1. udgave, 1. oplag, 2006

retter en kritik mod Vygotskys tænkning i udviklingszoner, han påpeger at *"det [...] er de voksne og magthaverne, der har muligheden for at afgøre, både hvad der er bestemte børns eller uddannelsesdeltageres nærmeste udviklingszone"*³⁷ Hans pointe er at undervisningen let kan blive meget lærerstyret, og at nærmeste udviklingszone bliver næste afsnit i lærebogen.

Vygotskys tænkning omkring læring i sociale sammenhænge er vigtig i udeskolesammenhæng. Ligesom Illeris påpeger han at vi læring sker i en social kontekst. En af hovedpointerne ved udeskolekonceptet er at læreren træder et skridt tilbage, så eleverne kommer mere på banen. Det er vigtigt at: *"et menneske tilegner sig ikke kunnskaper gennem passiv registrering av sansintrykk. Kunnskaber kræver aktivitet og innebærer at sanseintrykkene må organiseres og tilpasses gjennom tankevirksomhet og aktiv kommunikasjon med andre"*³⁸. Det er i interaktionen eleverne i mellem, at der opstår en læringsproces, som adskiller udeskolen fra stoleskolen, fordi udeskoleundervisning bygger i høj grad på de erfaringer som eleverne gør i fællesskab. En del af ideen med udeskole er at give eleverne erfaringsbaseret undervisning som de reelt kan forholde sig til og bruge i virkelighedens verden. Det er ikke bare et tankeeksperiment eleverne skal forholde sig til. Det er noget håndgribeligt, derfor vil der opstå en brugbar læring.

Udeskolekonceptet kan først og fremmest tilføre historiefaget en vekselvirkning mellem inde og ude, mellem teori og praksis. Det kan bringe alle sanser i brug og på den måde bringe alle tre hukommelsesknager i brug. Uderummet tilfører et praktisk element til skolens undervisning, som ellers kan være svært at finde. Det tilfører undervisningen noget anderledes, som udfordrer læreren til at anvende forskellige undervisningsmetoder, som igen udfordrer eleverne både på deres faglighed og deres indbyrdes relationer. Det er den form for anderledeshed Ziehe omtaler som god anderledhed; som kan udvikle os og flytte eleverne ind i nærmeste udviklingszone eller en drejning højere op af spiralen.

³⁷ Knud Illeris, Læring, Roskildes Universitetsforlag, 2. Reviderede udgave, 2. Oplag, 2007

³⁸ Arne N. Jordet, Nærmiljøet som klasserom, s. 79, Cappelen Akademisk Forlag, 5. oplag, 2005

Ertebølleperioden

Jægerstenalderen eller ældre stenalder er den længste periode i Danmarks historie. Knap 10.000 år strakte den sig over. Den er inddelt efter den kontinuerlige udvikling i 7 perioder, som afsluttes med Ertebølleperioden, som varede omkring 1500 år. (5400 fvt. – 3900 fvt.)³⁹ ”Denne periode er en af de bedst udforskede indenfor Nordeuropas stenalder”.⁴⁰ Samtidig er der meget om dagliglivet, vi ikke ved og derfor må gætte os til ud fra den viden vi har. Det gør at elevernes forestillinger, om Ertebøllefolkets levevis kan være ligeså gode som lærerens.

Figur 8 Flintesmeden fremstiller en kerneøkse

Vi ved ikke hvordan Ertebøllefolkets samfundsstruktur har været bygget op. Hvem der bestemte og om der var en form for demokrati eller var det en høvding eller et familieoverhoved der bestemte. Vi kan have nogle gisninger om hvordan det har været. Udgravninger af bopladser og køkkenmøddinger kan

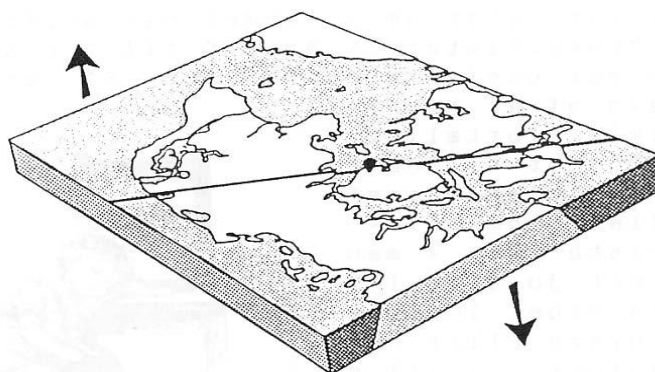
give et lille fingerpeg om bopladsernes størrelse. Ligesom antropologiske studier af nuværende jæger- samlersamfund kan vise os hvordan de lever, og denne viden kan måske paralleliseres til Ertebøllefolkets levevis. Dette kan give anledning til en snak om hvordan eleverne forestiller sig, det har været, og om det har været et retfærdigt(demokratisk) samfund. Det kan man få en fornemmelse af når man arbejder i ”familiegrupper”. Man opdager, hvad der er praktisk og hvordan man får ”dagligdagen” til at fungere.

³⁹ Jørgen Jensen, Danmarks oldtid, Stenalder, s. 58, Gyldendal 2006

⁴⁰ Søren H. Andersen, Jægerfolket i stenalderen, s. 55, Sesam 1982

Et anderledes landskab

Landet så anderledes ud i Ertebølletiden. For det første var vandstanden højere end vi kender det i dag. Dernæst har landet siden foretaget en vippebevægelse, som gør at en del af Ertebølletidens bopladser i dag befinder sig under havets overflade.

Figur 9 Illustration af den vippe bevægelse Danmark har foretaget siden Ertebølletiden. Landet nordøst for linjen er hævet og landet sydvest for linjen er sunket.⁴¹

Den højere vandstand har også ændret kystlinjen i forhold til dengang. Især i Limfjordsområdet var der på Ertebølletiden var en lang række småøer hvor der i dag er fastland.⁴² Man kan i dag flere steder inde i landet, se spor efter den gamle kystlinje. Det der kaldes Littorina skrænter efter sneglen Littorina littorea som var udbredt i havet på det tidspunkt.

Køkkenmøddingerne

Et karakteristisk træk ved Ertebølletiden er de ofte meget store affaldsdynger med især østersskaller, som findes flere steder i landets nordlige og nordøstlige egne. Køkkenmøddingerne som de bliver kaldt, kan være enormt store. Den mest kendte ved Ertebølle havde en udstrækning på 140m x 20m x 190cm. Indholdet var ”muslingskaller, især østers, der udgør op mod 80-90 % af indholdet, men også hjerte- og blåmuslinger, sneglehuse af strandsneglen

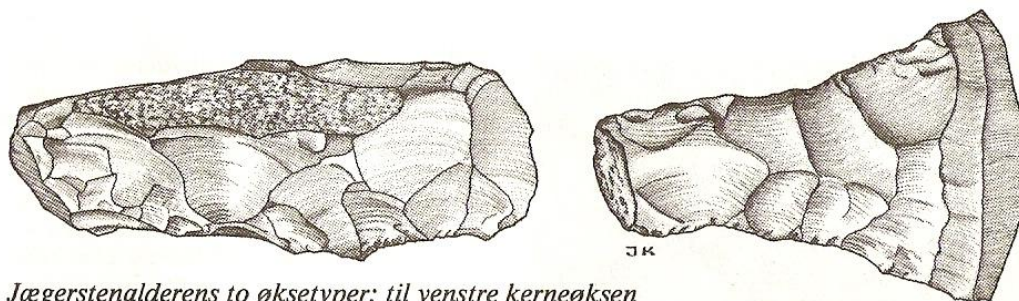
⁴¹ Kort fundet på http://www.nordfynsk.dk/Programmer/agernes/ertebollefolket/ertebollefolket_indhold.htm

⁴² Efter kort s. 256, Jørgen Jensen, Danmarks oldtid, Stenalder, Gyldendal 2006

*Littorina littoria, knogler, ødelagte våben og redskaber, husgeråd samt affald af ben, hjortetak og flint fra redskabstilvirkningen.*⁴³

Ertebøllefolkets redskaber

Redskabsfundene fra Ertebølletiden er mange og forskellige. Det er klart at redskaberne har udviklet sig over så lang en periode. Et eksempel her på er øksen, som ændrede form henover Ertebølletiden. Noget som eksempelvis kan ses på fund af stammebåde fra perioden.⁴⁴

Jægerstenalderens to øksetyper: til venstre kerneøkse og til højre den yngre og mere effektive skiveøkse.

Figur 10 Øksetyper fra Ertebølletiden⁴⁵

Tværpilen er et andet eksempel på et redskab som har ændret form gennem perioden. Andre fund er flintflækker som anvendes til flere formål, hjortetaksøkser, harpuner, lystre, fiskekroge, forskelligt lertøj samt store mængder af måltidsrester. Især bopladsfundene under havoverfladen har bidraget med mange særdeles velbevarede fund. De særlige forhold har gjort at især de let forgængelige dele såsom træ er bevaret bedre end det havde været i jorden

Figur 11 Det er spændende at sejle i stammebåd

Figur 12 Har bopladsen mon set sådan ud?

⁴³ Søren H. Andersen, Jægerfolket i stenalderen, s. 57, Sesam 1982

⁴⁴ Søren H. Andersen, Fjordsejlads, Artikel s. 9, Skalk nr. 6, 1990

⁴⁵ Søren H. Andersen, Fjordsejlads, Artikel s. 9, Skalk nr. 6, 1990

Hvad skal man som lærer være opmærksom på når et undervisningsforløb bygges op?

Hvordan man bygger et undervisningsforløb, kan der ikke gives noget færdigt bud på. Det vil være forskellig fra lærer til lærer, hvad der vægtes. ”*Indholdet i undervisningen vælges og tilrettelægges, så det giver eleverne mulighed for faglig fordybelse, overblik og oplevelse af sammenhænge*”⁴⁶ Der er således mange vinkler og metoder, der kan inddrages i et udeskole undervisningsforløb om Ertebøllekulturen. Det er op til læreren at vurdere hvad han / hun mener, der er relevant i forhold til emnet, men især i forhold til eleverne. Der er dog en række lovmæssige krav og bestemmelser man som lærer skal leve op til.

Intentionerne i Fælles Mål II for historie, skal man som lærer skal kunne stå inde for. ”*CKF og trinmål for faget skal være synligt.*”⁴⁷ I historiefaget er de centrale kundskabs- og færdighedsområder: Udviklings- og sammenhængsforståelse, Kronologisk overblik, Fortolkning og formidling, Historiekanon. For hver af disse CKF’er er der opsat en række trinmål, som tager udgangspunkt i forskellige klassetrin og et slutmål. Derudover er der opsat et fagformål som for historiefaget er inddelt i tre stykker, hvor det præciseres, hvad undervisningen i faget skal indeholde og føre frem til. Den skal bl.a. kunne leve op til folkeskolelovens formålsbestemmelse. I forhold til udeskole ”*skal eleverne udbygge deres indsigt i menneskers liv og livsvilkår gennem tiderne.[..]samt menneskers samspil med naturen*”⁴⁸ Derudover skal ”*undervisningen [...] stimulere elevernes evne til indlevelse, analyse og vurdering og fremme deres lyst til at formulere historiske fortællinger på baggrund af tilegnet viden.*”⁴⁹

Helt centralt i historiefaget står historiebevidstheden. Det er så at sige grundlaget eller kernen i faget. Det er det grundlæggende som eleverne skal tilegne sig. I Fælles Mål II er det blevet til historisk bevidsthed, men for mig at se er der ingen forskel på de to begreber. Det er to måder at sige det samme på. Historiebevidsthed er de tre begreber: fortid, nutid og fremtid der sættes i spil mod hinanden. ”*Historiedidaktikere fra Danmark [...] har først og fremmest fun-*

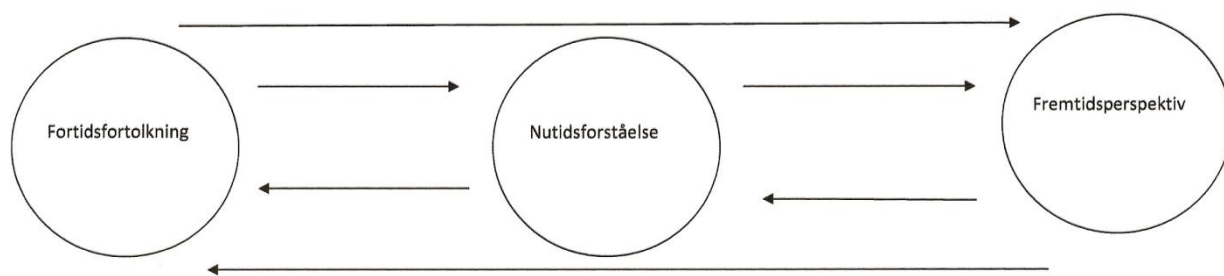
⁴⁶ Folkeskoleloven § 5, stk. 1

⁴⁷ Lars Hansen (red), Ud med de frie skoler, s. 9, Den frie lærerskole, 2008

⁴⁸ U. forf., Fælles Mål II, Historie, s.1, print fra historiekonferencen, 22-02-2008

⁴⁹ U. forf., Fælles Mål II, Historie, s 1, print fra historiekonferencen, 22-02-2008

det deres udgangspunkt for afgrænsningen og præciseringen af historiebevidsthedsbegrebets indhold hos de tyske historiedidaktikere.”⁵⁰ Dette indhold er derefter blevet sprogligt fortolket og oversat på flere måder. Men ”Bernhard Eric Jensens har vundet almindelig hævde: ”Hele samspillet mellem deres (=menneskers) fortidsfortolkning, samtidsforståelse og fremtidsforventning.”⁵¹

Figur 13 Grafisk kan historiebevidsthed fremstilles således⁵²

Som det fremgår af ovenstående er der en række elementer og formelle krav man som lærer skal være opmærksom på, inden man går gang med at planlægge et undervisningsforløb. Derudover skal ”Folkeskolen skal udvikle arbejdsmetoder og skabe rammer for oplevelse, fordybelse og virkelyst, så eleverne udvikler erkendelse og fantasi og får tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle.”⁵³ Hvis jeg tolker dette korrekt, så er det ikke nok kun at bruge få undervisningsmetoder. Der skal bruges flere forskellige metoder og vi må have dem i samspil med hinanden. Vi må også bruge elevernes faglighed. Har en af eleverne, en særlig interesse i et emne kan de med fordel inddrages og viderebringe deres viden til kammeraterne. Noget som vil kunne styrke deres selvtillid, og dermed deres indlæringssevne.

Det stiller et krav til læreren om at være opmærksom på både nye og gamle undervisningsmetoder, således undervisningen bliver dynamisk og udviklende ikke bare for eleverne, men også for læreren selv. Udeskoleundervisning rummer en stor grad af mulighed for at bringe både flere metoder og flere fag i samspil med hinanden. I et emne som Ertebøllekulturen vil fag som Natur / Teknik, Billedkunst, Håndværk og Dansk være naturlige i tværfaglig samspil

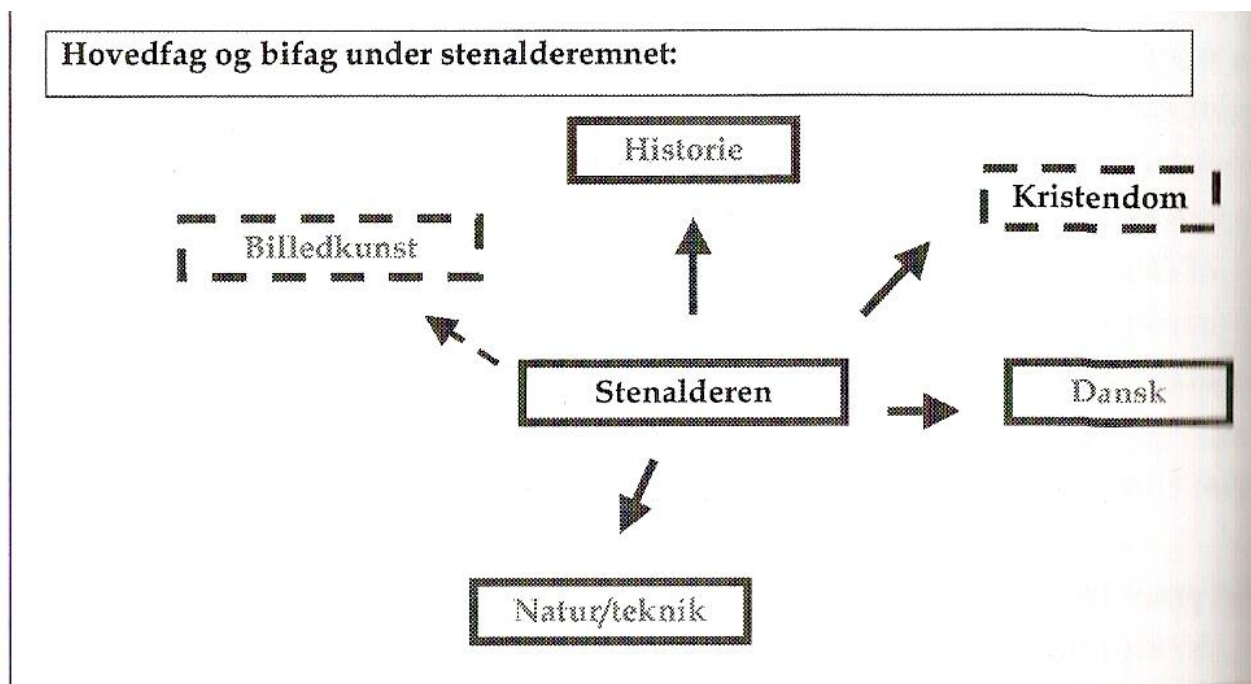
⁵⁰ Vagn Oluf Nielsen, Historiebevidsthed som historiesyn, www.emu.dk/gym/hi/noter/historiebevidsthed.htm

⁵¹ Vagn Oluf Nielsen, Historiebevidsthed som historiesyn, www.emu.dk/gym/hi/noter/historiebevidsthed.htm

⁵² Vagn Oluf Nielsen, Historiebevidsthed som historiesyn, www.emu.dk/gym/hi/noter/historiebevidsthed.htm

⁵³ Folkeskoleloven § 1 stk. 2, Formålsparagraffen

Natur / Teknik er oplagt, da man kan tage udgangspunkt i den store viden om flora og fauna, som Ertebøllefolket må have haft. Billedkunst og håndværk kan spille sammen omkring fremstilling og dekoration af smykker eller redskaber. I dansk kan man lægge vægt på det narrative, altså fortælle hinanden om de erfaringer og oplevelser man har fået. Det er min faste overbevisning at bålet har været et naturligt samlingssted for netop den type fortællinger. Ildens magi har bragt de erfaringer videre til næste generation, som har gjort at de kunne klare sig og overleve. En af de helt klare fordele ved et tværfagligt samarbejde er at der bliver ”flere timer” til rådighed i det enkelte fag, men der er også vigtigt at eleverne oplever en sammenhæng imellem de enkelte fag, så skolefagene bliver en helhed og ikke bare usammenhængende enkelt fag, som de ikke kan se formålet med.

Figur 14 Model over mulige fag og bifag i et stenalderemne⁵⁴

Klassetrinnet kan være af betydning i planlægningen af et udeskoleforløb. Min erfaring er at indskolings- og mellemtrinnet er de elever der er mest motiverede for udeskoleundervisning. Måske hænger det sammen med at. ”Læringen er en aktiv proces, og i de første skoleår specielt kropsligt aktiv.”⁵⁵. Jeg har prøvet at undervise overbygningselever i naturen, de var mildt

⁵⁴ Theresa, Schilhab, m.fl., Skolen i skoven, s. 88, Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag, 1- udgave, 1. Oplag, 2007

⁵⁵ Erik Håkonsson, Værkstedsundervisning, s. 13, Gyldendal, 1. Udgave, 1. Oplag, 1990

sagt ikke særligt motiverede. Der var nogle pubertetsmekanismer på spil som var svære at være herre over. Det var vigtigere at se godt ud, end at være fornuftigt påklædt. Så selv om jeg prøvede at inspirere dem, fandt de det uinteressant og tænkte kun på, hvor hurtigt de kunne komme tilbage til biologilokalet. Det kan forklares med at udeundervisning ikke var en del af praktikskolens habitus, og / eller med at klassen ikke havde et særligt godt forhold til deres faglærer og derfor generelt fandt biologi uinteressant og uvedkommende.

Mine erfaringer med at det primært er i indskoling og mellemtrinnet at udeskolekonceptet bruges, underbygges af flere undersøgelser. I Camilla Serup Christensens undersøgelse af 25 skoler, der arbejder med udeskole, var der kun tre klasser som var ældre end 3. Klassetrin.⁵⁶ Peter Bentsen påpeger samme tendens i sin gennemgang af spørgeskemaer i forbindelse med sit forskningsprojekt.⁵⁷ Han understreger dog at han ikke kan give et præcist svar, men forventer at færdiggøre en artikel om problemstillingen i sommeren 2009. Erik Mygind forslår at der arbejdes med at finde ud af: *"under hvilken form og med hvilket indhold gennemføres udeskole på de ældste klassetrin"*⁵⁸

Hvordan kan man lave et undervisningsforløb om Ertebøllekulturen?

Som jeg gjorde opmærksom på i et foregående afsnit er det forskelligt fra lærer til lærer hvad der vægtes i planlægningen af et undervisningsforløb. Det vil naturligt nok tage hensyn til den enkelte læreres styrkesider. Derfor kan der ikke gives en klokkeklar opskrift på hvordan et forløb planlægges, men man kan som lærere inspirere hinanden, ligesom man kan finde inspiration i de efterhånden mange bøger der er skrevet om mere eller mindre nye ideer og undervisningsmetoder. Flere af disse metoder er anvendelige i forbindelse med udeskolekonceptet, jeg vil herunder komme ind på et par af dem.

Værkstedsundervisning er for mig en naturlig del af udeskolekonceptet, og bør, som jeg ser det, også være det i historieundervisningen. *"Der typisk tale om praktisk manuelt arbejde,*

⁵⁶ Camilla Serup Christensen, Udeskoler i Danmark, Bacheloropgave, Institut for Idræt, 2004

⁵⁷ Peter Bentsen, personlig meddelelse

⁵⁸ Erik Mygind, (red), Udeundervisning i folkeskolen, s. 62, Museum Tusulanum Forlag, 2005

*hvor eleverne skal eksperimentere, lave forsøg, konstruere, bygge, måle, og veje mv.*⁵⁹ *Tanken er at eleverne skal have alle sanser i brug. De skal op af stolen og bruge kroppen aktivt. "Det er naturligvis et element i undervisningen at side stille og høre på og få forklaret og få fortalt, men vi må nok erkende, at mennesket er stort set ikke skabt til at side stille og lytte koncentreret længere tid af gangen. Og børnene slet ikke. Den, der forsøger at undervise alene sådan, må bruge umådelig mange kræfter på at holde ro i klassen osv. Børnene skal kunne bevæge sig, skal kunne røre ved tingene, skal kunne manipulere dem, skal kunne snakke om dem.*⁶⁰

Erik Håkonssons definition på Værkstedsundervisning er: *"Værkstedsundervisning" i min fortolkning er en inspiration til at genfinde det vigtige, det, der giver autentisk udbytte[.], og som viser, hvor spændende livet faktisk er.*⁶¹ Det ser jeg som en vigtig pointe, at undervisningen skal være spændende og autentisk, og den *"skal stimulere elevernes evne til indlevelse"*⁶². I og med at man flytter undervisningen uden for skolen, giver de ændrede rammer stør-

re mulighed for at man kan leve sig ind i en den tid eller et arbejde i en historisk periode. Det er nemmere at forestille sig rollen som alderjæger i ven end i klasseværelset.

Figur 15 elever fælder et træ med hjørnetaksøkse

⁵⁹ Hans Jørgen Kristensen, *Didaktik & Pædagogik*, s. 140, Gyldendal, 1. Udgave, 2. Oplag, 2009

⁶⁰ Erik Håkonsson, *Værkstedsundervisning*, s. 13, Gyldendal, 1. Udgave, 1. Oplag, 1990

⁶¹ Erik Håkonsson, *Værkstedsundervisning*, s. 8, Gyldendal, 1. Udgave, 1. Oplag, 1990

⁶² U. forf., *Fælles Mål II, Historie*, 1, print fra historiekonferencen, 22-02-2008

En anden undervisningsmetode som er oplagt at bruge i forbindelse med et udeskole historieforløb er: ”Story line ” metoden. Den ”er en ramme og et sæt principper for et læringsforløb, der som forbillede har en historie eller en fortælling med en handling. Der skal vælges tid og sted for etablering af et fiktivt miljø og tages beslutning om et tema”⁶³ Eleverne skal spille nogle roller, som de enten selv eller læreren former. Disse roller formes og gives liv gennem de elever som spiller dem. Der kan så indbygges en række problemer eller opgaver som eleverne så skal forsøge at løse. Rollespil kender mange elever fra deres fritid. Det kan med fordel drages ind i undervisningen. Det ligner på mange måder et Story line forløb, fordi der også opsættes en fiktiv ramme med en række roller som eleverne skal leve sig ind i, så det er egentlig svært at skelne de to undervisningsformer fra hinanden.

I forbindelse med et udeskoleforløb omkring Ertebøllekulturen vil det være naturligt at kombinere et Storyline forløb med et Værkstedforløb. Give eleverne roller og opgaver som kunne have svaret til dem, vi må forvente, at man har haft i Ertebølletiden. Det kan være roller som jægere, samlere, flintesmede osv. I den forbindelse kan man diskutere kønsroller med eleverne, hvem mon har lavet hvad. Det kan så igen perspektiveres til elevernes egen dagligdag. Fordi vores viden om samfundsstrukturen i Ertebølletiden langt fra er fuldkommen, vil eleverne selv kunne være med til sætte deres præg på de roller de spiller. De vil på den måde selv være med til at forme undervisningen. Man skal være opmærksom på at fiktionen ikke får overtaget, fordi man kan risikere at der opstår en faglig ukorrekt parallel indlæring. Undervisningen skal tage udgangspunkt i et fagligt korrekt stof.

Jeg har selv i forbindelse med en praktik lavet en aftale om, at være med til at lave et udeskoleundervisningsforløb omkring Ertebøllekulturen i en 3. klasse. Vi havde valgt at lægge vægten på værkstedsundervisning, og med udgangspunkt i Jørgen Bay og Benny Staals bog ”En Stenalderboplads”, havde vi lavet en række værksteder, hvor eleverne skulle arbejde med forskelligt håndværk, som Ertebøllefolket kunne have arbejdet med. De skulle prøve kræfter med at slå i flint, arbejde med hjortegevir, flette med lindebast, lave små olielamper i ler og lave mad på bål. Maden bestod den første gang i rådyrbove som eleverne skar ud med flinteflæk-

⁶³ Hans Jørgen Kristensen, Didaktik & pædagogik, s. 141, Gyldendal, 1. Udgave, 2. Oplag, 2009

ker, og efterfølgende stegte det på bål. Gangen efter skulle de samle frugter og nødder i skoven, som de kogte til grød. I arbejdet med gevir havde vi valgt at bruge moderne værktøj, det er godt nok ikke autentisk, men det er eksemplarisk, og kan give eleverne en fornemmelse af geviret som materiale. Undervejs snakkede vi kønsroller med eleverne, om hvordan de troede arbejdsfordelingen har været. Vi havde valgt, at alle elever skulle prøve alle værksteder, for at give dem mulighed for at prøve alle processer. Udeskoleundervisningsdagene blev forberedt i klasseværelset, bl.a. blev der vist en film om flintesmedens arbejde, og de blev ligeledes efterbehandlet i klasseværelset.

Lærerrollen

Lærerrollen er central i udeskolen. Jeg tror grunden til at der ikke er flere udeskoler end det er tilfældet, er at mange lærer er bange for at deres faglige forståelse for naturen ikke slår til. Men pointen er netop at det ikke kun er naturfag der skal undervises i, i udeskolen. Det kan ligeså vel være historie, dansk, matematik, eller hvilket som helst andet fag. Men *”det er væsentligt at man som lærer anerkender sin egen faglighed og anvender den – at man fokuserer på og underviser i det man ved, og ikke drukner i det man ikke ved.”*⁶⁴ Man skal med andre ord være sig selv og ikke påtage en rolle som man ikke kan leve op til. Man skal som lærer være demokratisk og støttende i elevernes læringsproces. Ifølge Kristian Abelsen betegnes ideallæreren som: *”læreren, der arbejder med erfaringspædagogik, hvor eleven, elevens oplevelser, erfaringer og egen læring kommer i centrum.”*⁶⁵ Læreren skal kunne trække sig tilbage og lade eleverne få mulighed for at tage ansvar for deres egen læring. *Læreren skal kunne sidde på sine hænder*⁶⁶

Udover at man skal være sig selv, tror jeg det er vigtigt at man er troværdig som lærer og besidder nogle centrale troværdighedsdyder. Pernille Steensbach har opstillet tre hovedoverskrifter, som hun mener er centrale for troværdigheden. Hun mener man skal være: *”Kompetent, (sikker, konsekvent, velfokuseret) Engageret (ægte, nærværende, levende). Åben (ærlig,*

⁶⁴ Karen Barfod, Lektor på Nørre Nisum Seminarium, Hvad skal den voksne kunne?, www.udeskole.dk

⁶⁵ Karen Barfod, Lektor på Nørre Nisum Seminarium, Hvad skal den voksne kunne?, www.udeskole.dk

⁶⁶ Lars Hansen (red), Ud med de frie skoler, s. 9, Den frie lærerskole, 2008

*velvillig over for tilhørende, beskeden, humoristisk, medmenneskelig)*⁶⁷ Eleverne skal kunne stole på læreren, og de skal kunne vide hvor de har ham / hende. Intet er værre end en svingende lærer man ikke ved hvor man har. At man som lærer besidder en stor faglighed, må være naturligt. Man skal vide, hvad Man snakker om! Og indrømme det hvis man ikke kender svaret på elevernes spørgsmål. Det giver troværdighed. I forbindelse med Rødkildeprojektet observerede lærerne at *”eleverne vænnede sig til, at læreren ikke vidste alt, og det befordrede deres nysgerrighed og lyst til selv at finde svar.”*⁶⁸

Som lærer skal man kunne beherske og agere i et vist kaos. Man skal turde give slip fra den fulde kontrol over undervisningssituationen, og give plads for elevernes eget arbejde med opgaverne. Men man skal samtidig have overblik og ”gribe” ind hvis undervisningen løber helt af sporet. I den rolle skal læreren virke som det Bruner kalder en stilladsbygger, ved med åbne sokratiske spørgsmål bringe undervisningen tilbage på sporet. Når man underviser i naturen opstår der ofte situationer, som man ikke har planlagt. Det man blandt udeskolelærere kalder for ”den døde mus’ pædagogik”, altså den situation der opstår, når eleverne f.eks. finder en død mus i skovbunden. Her skal læreren også kunne overskue situationen og vurdere, om det skal inddrages i undervisningen, om der skal laves et sidespring eller fokus skal fjernes fra ”musen”. Læreren skal her kunne vurdere om det vil ødelægge en del af oplevelsen for eleverne. Det kan være den døde mus som tænder elevernes nysgerrighed.

*”Intet er så vigtigt som en inspirerende lærer eller vejleder, der udstråler autoritet og begejstring. Det er den lærer vi selv husker, når vi tænker tilbage på dengang, vi selv gik i skole. Denne lærer kunne smitte os med livslang interesse for sit fag ved at belyse det fra forskellige vinkler, ikke ved hele tiden at fortælle os, hvad vi skulle gøre, men ved at kaste os ud i det, og være vores rejsefører eller naturvejleder, og lade selv opleve og handle for siden hen at give os en dybere forståelse for sagen.”*⁶⁹ Lærer – elev forholdet i udeskolerummet bliver anderledes fordi: *”Eleverne ser lærerne i andre og forskellige lærerroller – og som mennesker.*

⁶⁷ Ole Wohlgenuth, Håndbog i naturpædagogik, s. 27, Forlaget Politisk Revy, 2004

⁶⁸ Theresa, Schilhab, m.fl., Skolen i skoven, s. 88, Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag, 1- udgave, 1. Oplag, 2007

⁶⁹ Kjeld Fredens, læge og hjerneforsker, Når tingene taler til os, www.udeskole.dk

*Flere af elevernes kompetencer og intelligenser kommer i spil og lærerne får et dybere kendskab til flere af elevens ressourcer.*⁷⁰

Det er mit håb at jeg kan smitte mine elever på samme måde, som jeg selv blev smittet i 2. Klasse. Jeg håber at jeg gennem mit engagement kan få eleverne til at tænke, at historie er for fedt og de bare vil suge til sig. Så jeg bliver den lærer, de vil huske på, når de om mange år tænker på deres skoletid. Fordi naturen er en arena, jeg trives godt med, håber jeg at udeskoleoplevelserne vil være med til at give eleverne netop de oplevelser og den læring de vil huske for livet.

Konklusion

Jeg ser store muligheder i anvendelsen af udeskolekonceptet i folkeskolen, men det er ikke de vises sten, det er en af mulighederne, vi som lærere har for at give eleverne, en så mangesidet undervisning som mulig. Forskning peger på at det vil løfte især de bogligt svage elever, fordi de opdager at andre færdigheder end de boglige bliver betydende. Dermed vil de opnå større selvtillid, som vil gavne deres indlæring. Noget som også vil gavne historiefaget.

Ude fra mit arbejde med udeskolekonceptet har jeg fundet ud af, at det kan give historielæreren en mulighed for at gøre historien levende, fordi det bringer flere læringsmiljøer i spil, og giver den enkelte elev mulighed for i samarbejde med andre elever at gøre egne erfaringer med stoffet. Når de oplever at andre færdigheder end de boglige bliver betydende, vil de få en større selvtillid, og overføre deres succesoplevelser fra udeskolen til stoleskolen. De sociale relationer eleverne imellem vil blive bedre, fordi der opstår andre legerelationer end de vante i udeskolen, noget som vil give færre konflikter.

Som moderne dansker med computere og andre elektroniske hjælpemidler kan det være svært for eleverne, at forholde sig til Ertebøllekulturens levevis som er meget fjernt, fra den dagligdag de oplever. Men udeskolekonceptet kan gennem det praktiske arbejde gøre denne levevis mere nærværende, og gennem samspillet med de erfaringer eleverne gør i udeskolen og det

⁷⁰ Erik Mygind, (red), Udeundervisning i folkeskolen, s. 215, Museum Tusulanums Forlag, 2005

stof de lærer i stoleskolen, får de en god forståelse for Ertebøllekulturen, fordi de får flere huskeknage i brug.

Man skal være rolle som lærer bevidst, være sig selv, kunne beherske et vist kaos, trække sig tilbage, turde give slip fra kontrollen over undervisningssituationen og lade eleverne få mulighed for at tage ansvar for deres egen læring, samtidig skal man virke som inspirator, hvis processen kører fast for eleverne. Læreren skal ligeledes være bevidst om at det er samspillet mellem inderummet og uderummet der gør udeskole til et godt redskab, fordi det vil styrke flere elever i deres læring.

Perspektiver

Jeg ser en endnu større anvendelse af udeskolekonceptet i fremtiden. Det bygger jeg på, at der er stor fokus på udeskole og de kvaliteter den har. I Danmark alene arbejder der 8 forskere med forskellige sider af udeskolearbejdet. Mindst 5 lærerseminarier har en eller anden form for undervisning som tager udgangspunkt i udeskole. Ikke mindst flytter flere og flere skoler deres undervisning udenfor skolens område. *"Mindst 290 skoler underviser regelmæssigt elever udenfor skolemure. 100 andre planlægger at gå i gang med en såkaldt udeskole i løbet af de næste tre år."*⁷¹

Det har medført at der i 2007 er blevet etableret et udeskolenetværk, hvor personer med interesse i udeundervisning kan mødes og udveksle erfaringer. Der er etableret to hjemmesider som giver inspiration til at undervise eleverne ude i naturen. I 2008 blev der afholdt to store konferencer i Danmark med udeskole som tema. Så med den store opmærksomhed der er på emnet i øjeblikket tror jeg udeskolen har en lys fremtid i hele Norden. Især fordi det spirer nedefra, fra lærer og andre som brænder for udeskole. *"But in spite of some opposition in school and society to outdoor schooling, there are no way back. We have to continue this im-*

⁷¹ Folkeskolen, nr. 9 11. april 2008, s. 6

portant educational work”⁷² (På trods af modstand i skolen og samfundet er der ingen vej tilbage. Vi må fortsætte dette vigtigt uddannelsesmæssige arbejde)⁷³

Figur 16 Nordisk / Baltisk Udeskoleseminar 24. Og 25. januar 2008. Foto Malene Bendix, skoven i skolen

⁷² Karen Barfod, m.fl., (red), *Sundere, klogere og gladere børn*, VIA University College og Skoven i Skolen, 2008

⁷³ Min oversættelse

Litteraturliste

- Andersen, Søren H., Jægerfolket i stenalderen, Sesam, 1982
- Bay, Jørgen, En stenalderboplads, Skoletjenesten Lejre Forsøgscenter, 2003
- Barfod, Karen, m.fl., (red), Sundere, klogere og gladere børn, VIA University College og Skoven i Skolen, 2008
- Binderup, Thomas, Historiebevidsthed i det moderne, Kvan, 2007
- Gardner, Howard, De mange intelligensers pædagogik, Gyldendal, 1. Bogklubudgave, 1. Oplag 2004
- Hansen, Lars, (red), Ud med de fri skoler, Den Frie lærerskole, 2008
- Håkonsson, Erik, Værkstedsundevising, Gyldendal, 1. Udgave, 1. Oplag, 1990
- Imsen, Gunn, Elevens verden, Gyldendal, 1. udgave, 1. oplag, 2006
- Jensen, Jørgen, Danmarks oldtid, Gyldendal, 2006
- Jordet, Arne N., Nærmiljøet som klasserom, (Doktor disputats), Universitet i Oslo, 2007
- Jordet, Arne N., Nærmiljøet som klasserom, Capelen Akademisk forlag, 5. Oplag, 2005
- Kristensen, Hans Jørgen Didaktik & pædagogik, Gyldendal, 1. Udgave, 2. Oplag, 2009
- Lund, Erik, Historiedidaktik, Universitetsforlaget, 2. Utgave, 2006
- Mygind, Erik, (red), Udeundervisning i folkeskolen, Museum Tusulanum, 2005
- Rasmussen, Gert Hougaard, På jagt med stenalderjægeren, klematis, 1. Oplag, 2005
- Reinsholm, Niels (red), Pædagogiske grundfortællinger, KvaN, 2. udgave, 3. oplag 2005
- Schilhab, Theresa S. S., m.fl, Skolen i skoven, Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag, 1. udgave, 1. Oplag, 2007
- U. forf., Fælles mål, Faghæfte 24, Elevens alsidige personlige udvikling, Undervisningsministeriet, 1. Udgave, 1 oplag, 2003
- U. forf., Fælles Mål II, Historie, print fra historiekonferencen, 22-02-2008
- Wohlgemuth, Ole, Håndbog i naturpædagogik, Forlaget Politisk Revy, 2004

Tidskrifter

- Folkeskolen, nr.9, 11. april 2008
- Skalk, nr. 6, 1990
- Uddannelse, nr. 8, 2003

Hjemmesider

- Barfod, Karen, Hvad skal den voksne kunne?, www.udeskole.dk
- Christensen, Camilla Serup, Bacheloropgave, www.udeskole.dk
- Fredens, Kjeld, Når tingene taler til os, www.udeskole.dk
- Hyllested, Trine, Udeskolens læringspotentiale og historiske baggrund, www.udeksole.dk
- Kort, www.nordfynsk.dk/programmer/agernes/ertebollefolket/ertebollefolket_indhold.htm
- Nielsen, V. O., Historiebevidsthed som historiesyn, www.emu.dk/gym/hi/noter/historiebevidsthed.htm
- Udeskolenet, www.udeskole.dk
- U. forf., Folkeskoleloven, www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=25528

Forelæsninger / Undervisning

- Mygind, Erik, Nordisk Baltisk konference om udeskole, 24. januar 2008
- Sarv, Mik, Nordisk Baltisk konference om udeskole, 24. januar 2008
- Eskildsen, Susanne, Historietime, Skårup Seminarium, 28. januar 2008

